

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Název vzdělávacího materiálu:	Světová a česká literatura 19. století - struktura maturitního okruhu a úkoly
Číslo vzdělávacího materiálu:	VY_32_INOVACE_CJL1.2.01a
Autor vzdělávacího materiálu:	PhDr. Olga Šimandlová
Období, ve kterém byl vzdělávací materiál vytvořen:	Říjen 2013
Vzdělávací oblast:	Jazyk a jazyková komunikace
Vzdělávací obor:	Český jazyk a literatura
Vzdělávací předmět:	Český jazyk a literatura
Tematická oblast:	Světová a česká literatura 19. století
Ročník, pro který je vzdělávací materiál určen:	4. ročník gymnázia (vyšší stupeň)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Anotace:

Vzdělávací materiál slouží k systematizaci učiva při přípravě na maturitní zkoušku. Obsahuje cvičné úkoly k ověření poznatků. Inovuje výuku využitím interaktivní tabule.

Citace použitých zdrojů:

POLÁŠKOVÁ, Taťána, MILOTOVÁ Dagmar, DVOŘÁKOVÁ Zuzana. *Literatura: přehled středoškolského učiva*. 2. vyd. Třebíč: Petra Velanová, 2006. ISBN 80-902571-6-X. s. 61-94.
Vlastní zdroje.

Vzdělávací materiál vytvořen v rámci projektu
Sportovní gymnázium - škola 21. století

Světová a česká literatura 19. století

V literatuře se odrazily:

- národní obrození
- preromantismus
- romantismus
- realismus, kritický realismus, naturalismus
- generace májovců
- generace ruchovců a lumírovců
- úkoly k tématu Světová a česká literatura 19. století

Literatura 1. poloviny 19. století
-
národní obrození

1.1. První fáze obrození (fáze obranná)

70. léta 18. století - 20. léta 19. století

☐ Jazykověda:

Josef Dobrovský - v němčině: Podrobná mluvnice češtiny, Německo-český slovník, Dějiny české řeči a literatury

v latině: Základy jazyka staroslověnského

Karel Ignác Thám - Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům

☐ Poezie:

Václav Thám - Básně v řeči vázané

Antonín Jaroslav Puchmajer - almanach Sebrání básní a zpěvů (Óda na Jana Žižku, Óda na jazyk český...)

☐ novinář **Václav Matěj Kramerius** - nakladatelství Česká expedice, Krameriusovy c. k. pražské poštovské noviny (Krameriusovy c. k. vlastenské noviny)

Obrozenecké divadlo

- ❑ 1738 **divadlo v Kotcích** v Praze - 1. česká hra Kníže Honzík uvedena roku 1771
- ❑ 1783 **Stavovské divadlo v Praze** (původně Nosticovo divadlo)
- ❑ 1786 divadlo **Bouda** neboli **Vlastenecké divadlo**

Václav Thám - hry Břetislav a Jitka, Vlasta a Šárka

Karel Ignác Thám - překlady her Shakespeara, Moliéra, Schillera

Prokop Šedivý - lidové frašky Masné krámy, Pražští sládci

Václav Kliment Klicpera - jednoaktovky Rohovín Čtverrohý,

Divotvorný klobouk, Veselohra na mostě, Každý něco pro vlast

Matěj Kopecký - loutkové divadlo

1.2. Druhá fáze obrození (fáze ofenzivní) 20.léta 19. století - 1848

☐ Jazykověda:

Josef Jungmann - Slovesnost, Historie literatury české,
Slovník česko-německý, Rozmlouvání o jazyce českém, překlady

☐ Dějepisectví:

František Palacký - Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě,

Pavel Josef Šafařík - Počátkové českého básnictví, obzvláště
Prozodie (spolu s F. Palackým), Dějiny slovanského jazyka a
literatury podle všech nářečí, Slovanské starožitnosti

☐ **RKZ - Rukopis královédvorský a zelenohorský**

autory asi Václav Hanka a Josef Linda

2. Preromantismus

počátek 19. století - přibližně 1830

2. Preromantismus

☐ **Ján Kollár** - básnická sbírka Slávy dcera

☐ **František Ladislav Čelakovský** - ohlasová poezie

Ohlasy písní ruských, Ohlasy písní českých

☐ **Karel Jaromír Erben** - ohlasová poezie

Prostonárodní české písně a říkadla

Kytice z pověstí národních

Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích
původních

3. Romantismus ve světové a české literatuře

30. - 40. léta 19. století

3.1 Romantismus ve světové literatuře

☐ anglická literatura

George Gordon Byron - epos Childe Haroldova pouť

Walter Scott - historické romány Ivanhoe, Waverly

☐ francouzská literatura

Viktor Hugo - básnický cyklus Legenda věků,

romány Chrám Matky Boží v Paříži, Bídníci (Ubožáci)

Stendhal - romány Červený a černý, Věznice parmská

Alfréd de Musset - románová kronika s autobiografickými rysy

Zpověď dítěte svého věku

Alexander Dumas - romány Tři mušketýři, Hrabě Monte Christo

☐ ruská literatura

Alexandr Sergejevič Puškin - veršovaný román Evžen Oněgin,
poémy Kavkazský zajatec, prózy Piková dáma, Kapitánská dcerka,
tragédie Boris Godunov

Michail Jurjevič Lermontov - básnická skladba Démon,
román Hrdina naší doby

☐ německá literatura

Novalis(Fridrich von Hardenberg) - sbírka Hymny noci

bratři **Jakob a Wilhelm Grimmové** - německé lidové
pohádky

Heinrich Heine - Kniha písní (báseň Lorelei)

☐ americká literatura

Edgar Allan Poe - básnická skladba Havran
povídky Jáma a kyvadlo

3.2 Romantismus v české literatuře

❑ **Karel Hynek Mácha** - lyricko-epická báseň Máj
cyklus Obrazy ze života mého (romantické povídky Večer na Bezdězu, Marinka, Cikáni)

❑ **Josef Kajetán Tyl** - redigoval časopis Květy
historické hry Dekret kutnohorský, Jan Hus
hry se sociální tematikou Paličova dcera, Pražský flamendr
veselohra Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka
báchorky Strakonický dudák, Lesní panna, Jiříkovo vidění,
Tvrdohlavá žena

- ❑ **Karel Sabina** - libreta Braniboři v Čechách a Prodaná nevěsta
romány Na poušti, Oživené hroby
- ❑ **Josef Václav Frič** - sbírka politické lyriky Písně z bašty

4. Realismus ve světové a české literatuře, kritický realismus, naturalismus

4.1 Realismus ve světové literatuře

☐ anglická literatura

Charles Dickens - romány Oliver Twist, Malá Dorritka, David Capperfield, Kronika Pickwickova klubu

☐ francouzská literatura

Honoré de Balzac - cyklus románů Lidská komedie (Otec Goriot, Ztracené iluze, Lesk a bída kurtizán, Evženie Grandetová)

Gustav Flaubert - romány Paní Bovaryová, Citová výchova

Guy de Maupassant - „mistr krátkých próz“, povídky Kulička, Věno, Miláček

Emil Zola - naturalismus, cyklus románů Rougon-Macquartové romány Zabiják, Nana

☐ ruská literatura

Nikolaj Vasiljevič Gogol - satirická komedie Revizor,
román Mrtvé duše

Ivan Sergejevič Turgeněv - povídky Lovcovy zápisky,
román Otcové a děti

Fjodor Michajlovič Dostojevskij - romány Zločin a trest,
Bratři Karamazovi, Idiot

☐ americká literatura

Mark Twain - romány Dobrodružství Toma Sawyera,
Dobrodružství Huckleberryho Finna

4.2 Realismus v české literatuře

☐ **Karel Havlíček Borovský** - epigramy

satirické skladby Tyrolské elegie, Křest sv. Vladimíra, Král Lávra

☐ **Božena Němcová** - popisný realismus

národopisná studie Obrazy z okolí domažlického

Povídky Babička, V zámku a podzámčí, Divá Bára

pohádky Národní báchorky a pověsti

Slovenské pohádky a pověsti

5. Generace májovců

60. - 70. léta 19. století

☐ 1858 - almanach Máj

☐ **Vítězslav Hálek** - lyrické sbírky Večerní písně, V přírodě
epická sbírka Pohádky z naší vesnice
povídky Na vejminku, Poldík rumař, Muzikantská Liduška,
Na statku a v chaloupce

☐ **Jan Neruda** - básnické sbírky Hřbitovní kvítí, Knihy veršů,
Písně kosmické, Balady a romance, Prosté motivy, Zpěvy páteční
próza: Povídky malostranské, Různí lidé, Studie krátké a kratší,
Žerty hravé a dravé, Menší cesty, Obrazy z ciziny
fejetony

- ❑ **Karolína Světlá** - povídky Vesnický román, Kříž u potoka, Frantina, Černý Petříček
- ❑ **Jakub Arbes** - romaneta Newtonův mozek, Svatý Xaverius
- ❑ **Adolf Heyduk** - sbírka básní Cimbál a husle

6. Generace ruchovců a lumírovců

70. - 80. léta 19. století

☐ **ruchovci = skupina národní**

- ☐ **Svatopluk Čech** - alegorické básně Evropa a Slavie
politická lyrika Jitřní písně, Nové písně, Písně otroka
satira ve verších zvířecí epos Hanuman
próza Pravý výlet pana Broučka do Měsíce,
Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do 15. století
- ☐ **Eliška Krásnohorská** - libreta k operám Hubička
Tajemství, Čertova stěna

☐ **lumírovci = škola kosmopolitní**

☐ **Josef Václav Sládek** - překlady Shakespeara,
sbírky Básně, Selské písně a České znělky
tzv. rodinná poezie Zlatý máj, Skřivánčí písně, Zvony a zvonky

☐ **Jaroslav Vrchlický** - sbírky intimní poezie Dojmy a rozmary,
Eklogy a písně, Okna v bouři, přírodní lyrika Strom života,
vlastenecká poezie Má vlast, epický cyklus sbírek Zlomky epopeje
veselohra Noc na Karlštejně, tragédie Hippodamie
překlady z AJ, FrJ, NJ, polštiny aj. celkem z 18 světových literatur

☐ **Julius Zeyer** - epické skladby Vyšehrad, Karolinská epopeja
romány Román o věrném přátelství Amise a Amila, Jan Maria
Plojhar, pohádka Radúz a Mahulena

☐ Historická próza

☐ autoři se hlásili k „národní škole“ ruchovců:

☐ **Alois Jirásek** - Staré pověsti české

romány Husitský král , Z Čech až na konec světa, Temno, Skály, Skaláci, Psohlavci, F. L. Věk, U nás, novela Filozofská historie
historické hry Jan Hus, Jan Žižka, Jan Roháč

☐ **Zikmund Winter** - román Mistr Kampanus

7. Úkoly k tématu Světová a česká literatura 19. století

7. Úkoly k tématu Světová a česká literatura 19. století

1. Objasněte termín národní obrození a uveďte nejvýznamnější představitele tohoto období a jejich dílo.
2. Které divadelní scény patří u nás k nejstarším?
3. Co víte o tzv. ohlasové tvorbě a jejích tvůrcích období preromantismu?
4. Na zvoleném díle ze světové nebo české literatury doby romantismu objasněte, jaké jsou typické znaky romantického díla.

5. Proč František Xaver Šalda označil Máchu slovy „Mácha snivec a buřič“?

6. Které autory můžete uvést jako významné představitele kritického realismu 19. století?

7. Objasněte termíny kritický realismus a naturalismus, co mají společné a čím se odlišují?

8. Na konkrétních dílech objasněte, proč považujeme K. H. Borovského a B. Němcovou za průkopníky realismu v české literatuře.

9. Jaké umělecké cíle prosazovali májovci a kdo se k nim hlásil?
10. Čím si byli odlišní ruchovci a lumírovci? Uved'te představitele obou literárních skupin a co víte o jejich tvorbě.